

У статті розкрито значність ціннісно-сміслових компонентів особистості, які і формують її професійну спрямованість. Визначені сутність поняття спрямованості студентів на успішну професійну діяльність, структура та основні педагогічні умови, необхідні для її формування.

Л.М. Грень, В.Е. Михайличенко

НАПРАВЛЕННОСТЬ СТУДЕНТОВ НА УСПЕШНУЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ И ЕЁ ФОРМИРОВАНИЕ

В статье раскрыто значение ценностно-смысловых компонентов личности, которые и формируют её профессиональную направленность. Определены сущность понятия «направленность на успешную профессиональную деятельность», структура и основные педагогические условия её формирования.

L..M.. Gren, V.E. Mihaylichenko

ORIENTATION OF STUDENTS ON SUCCESSFUL PROFESSIONAL ACTIVITY AND ITS FORMING

The meaning of value and notional components of personality which form professional orientation is investigated in the article. Also the content of concept “student orientation on successful profession”, its structure and the main pedagogical conditions of its forming is defined.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2011

УДК 159

*Вергелес К.В.
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЯК УМОВИ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ТА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ФАХІВЦЯ

Сучасний етап розвитку незалежної України характеризується чисельними змінами, до яких людині постійно доводиться миттєво пристосовуватися, особистісно зростати й розвиватися, щоб бути затребуваною у суспільстві. Креативність створює сприятливі передумови для розвитку особистості в цілому, сприяє її саморозкриттю, самореалізації, самодостатності й толерантності. Основною формою активності особистості, що сформувалася, є, як відомо, професійна діяльність, ефективність якої багато в чому залежить від її творчого характеру. Найважливішим показником рівня профе-

сіоналізму фахівця є ступінь розвитку його професійної культури, до структурних елементів якої відноситься креативність, яка є фундаментально важливою складовою цього явища. У цьому контексті не викликає сумніву **актуальність** обраної теми дослідження.

Аналіз стану досліджень і публікацій свідчить, що значний внесок у розвиток проблеми креативності внесли як вітчизняні (С. Л. Рубінштейн, В. Н. Дунчев, В. М. Дружинін, М. П. Козленко, Н. М. Гнатко, Д. Б. Богоявленська, О. Л. Яковлева, та ін.), так і закордонні дослідники (Дж. Гілфорд, Е. Торренс, С. Мідник, Э. Де Боно, Г. Рорбах, В. Ротенберг, А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Стернберг, С. Хеллер та ін.), а проблемою професійної культури у вищому навчальному закладі займалися А. О. Вербицький, Ю. В. Громико, В. С. Ледньов, В. В. Нікандров, Н. В. Ничкало, В. О. Сластьонін й ін.). Креативність – одна з найважливіших загальнонаукових проблем сучасності, яка досліджується на філософських, культурологічних, педагогічних, індивідуально-психологічних, соціально-психологічному рівнях. Але, на жаль, проблема розвитку креативності як умови професіоналізму та особистісного зростання фахівця у даному контексті на сьогодні ще не достатньо досліджена, тому ми вирішили провести власне дослідження стосовно цього аспекту.

Виклад основного матеріалу.

Сьогоднішній етап розвитку незалежної України характеризується постійними змінами, конфліктами, складними й суперечливими процесами, що торкаються різних сторін життя суспільства від політики та економіки до медицини й освіти. Існування цих тенденцій вимагає від системи освіти істотних змін у процесі підготовки майбутніх спеціалістів із вищою освітою. Особливо це стосується технічних вищих навчальних закладів, де готують майбутніх керівників-управлінців з інженерною освітою. Стратегічними напрямками організації навчання у технічних ВНЗ є забезпечення нового рівня якості освіти майбутніх інженерів, формування гнучкої системи конкурентоспроможних кадрів, здатних до постійного самовдосконалення та постійного розширення знань відповідно до потреб сучасного суспільства [6].

Вивчення проблеми креативності в цей час набуває комплексний характер, є предметом аналізу різних соціальних дисциплін, і виявляє важливу область досліджень, розташовану на стику різних галузей знання про людину – філософії, соціології й психології. Проблема креативності є однією з основних проблем для психології особистості та її розвитку. Поняття креативність (лат. Creatio – створення, образ) у перекладі з англійської мови означає творчість, тобто в найзагальнішому вигляді це створення нових, оригінальних, більш досконаліх матеріальних і духовних цінностей, що мають об'єктивну чи суб'єктивну значимість [11]. Е. Фром звужує поняття

до визначення його як «здатності дивуватися й пізнавати, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, націленості на відкриття нового й здатності до глибокого усвідомлення свого досвіду», підкреслюючи не якість результату, а характеристики й процеси, що активізують творчу продуктивність. Аналогічно поняттю «творчість» креативність вивчали, М.Ферсон та К. Тейлор, що розглядає творчість як рішення завдань [4].

Креативність - це властивість особистості, здатність оригінально вирішувати відомі всім завдання й ставити нові проблеми. Більшість учених аналогічно поняттю «креативність» розглядають творчість.

До середини минулого сторіччя творчість ототожнювалася з інтелектом і вимірювалася за допомогою коефіцієнта інтелекту. У теперішній час учені зв'язують креативність із дивергентним типом мислення й визначають креативність як окремий процес, або незвичайний прояв ординарних процесів, тобто суму інших психічних процесів.

Ще в 60-х рр. було описано більше 60 визначень креативності та їхнє число продовжує збільшуватися і дотепер. Визначення були проаналізовані й розділені на шість типів творчості:

1) Визначення типу «Гештальт», у яких підкреслюється створення нової цілісності.

2) Визначення, орієнтовані на «кінцевий продукт», або «інноваційні» визначення, у яких підкреслюється продукування чогось нового.

3) «Естетичні», або «експресивні», визначення, у яких підкреслюється самовираження. Як приклад визначень такого типу приводиться наступне: «Творчий процес – це здатність мислити в недослідженій області, не обмежуючись минулим досвідом».

4) «Психоаналітичні», або «динамічні», визначення, у яких творчість визначається в термінах взаємодії «Я», «Воно» і «Понад-Я».

5) Визначення в термінах «мислення, орієнтованого на рішення», у яких підкреслюється не стільки рішення, скільки сам розумовий процес.

6) Різноманітні визначення, що не укладаються в жодну з перерахованих вище категорій [10].

Вірогідно, що кількість визначень креативності, яка нагромадилася на цей момент, вже важко оцінити. Як відзначають дослідники, «процес розуміння того, що таке креативність, сам вимагає креативних дій. Починаючи з визначення креативності, ми тим самим прирікаємо себе на невдачу, оскільки креативність ще емпірично не визначена». Автори одного з останніх досліджень визначають креативність, як «досягнення чого-небудь значимого й нового. Інакше кажучи, це те, що люди роблять, щоб змінити світ» [5].

Однією з останніх за часом виникнення концепцій креативності є так звана «теорія інвестування», запропонована Р. Стернбергом і Д. Лавертом.

Ці автори вважають креативною таку людину, що прагне й здатна «купувати ідеї за низькою ціною й продавати за високою». Р. Стернберг вважає, що людина може не реалізувати свій творчий потенціал у двох випадках:

- 1) якщо він висловлює ідеї передчасно;
- 2) якщо він не виносить її на обговорення занадто довго й тоді вона стає очевидною, «застаріває» [12].

Проблема креативності також є однією з основних проблем для психології особистості і її розвитку. Креативна особистість – ця особистість ладна змінюватися, відмовитися від стереотипів, вона знаходить оригінальні рішення складних проблем, а також вона більше приваблива в спілкуванні – це пов'язане з її відкритістю новому досвіду [6]. Однією з характеристик креативної особистості виступає самоприйняття й особистісне зростання [9].

Особистісне зростання – це розвиток особистості, основними характеристиками якого є:

- воля вибору;
- уміння здійснювати свій життєвий вибір по своєму бажанню;
- життєрадісність і енергійність у повсякденному житті;
- досягнення значного успіху в діяльності, оскільки вона є для них об'єктом самовираження;
- прагнення до самопізнання, виявленню своїх особистісних можливостей;
- цілісне сприйняття миру;
- внутрішня гармонія, багатий внутрішній світ та ін [1].

Креативна особистість має:

- високий потенціал;
- внутрішній ресурс;
- здатність до конструктивного, нестандартного мислення;
- усвідомленню й розвитку свого досвіду [6].

Креативність особистості проявляється в будь-яких обставинах, у будь-якій сфері діяльності людини. Але не стимульована ззовні діяльність – це той феномен, що виявляє її однозначно, аналогічно тому, як у свій час введення методу проблемних ситуацій затверджувало мислення, відокремлюючи його від інших психічних процесів. Виходячи із цієї аналогії, визначення креативності особистості виглядає так: якщо мислення – це процес вирішення завдань, то креативне мислення – це нестимульоване ззовні продовження мислення. Креативність – чисто особистісна властивість, це властивість цілісної особистості, що відбиває процесуальну взаємодію пізнавальних і мотиваційних факторів у їхній єдності, де абстрагування однієї зі сторін неможливо [3].

У професійній сфері, крім спеціалізованих знань, умінь, навичок, професійного досвіду, також важливу роль грає креативність особистості, яка багато в чому визначає успішність людини як фахівця та сприяє особистісному зростанню.

Креативна особистість характеризується готовністю змінюватися, відмовлятися від стереотипів і знаходити оригінальні рішення складних проблем, а також більшим професіоналізмом, що пов'язане з високим особистісним зростанням і її відкритістю новому досвіду.

Найважливішим показником рівня професіоналізму фахівця є ступінь розвитку його професійної культури. Сутність професійної культури як цінності поєднується з поняттям професії, що визначається як рід занять, трудової діяльності, що вимагає фахових теоретичних знань і практичних умінь й навичок. У свою чергу, професіоналом є лише кваліфікований фахівець, майстер свого діла [7].

Професійна культура забезпечує якісну реалізацію фахівцем спеціальних професійних завдань, їх творче виконання неможливе без розвитку креативності та особистісного зростання фахівця.

Існує безліч протиріч із приводу креативності, а саме: один погляд розглядає креативність як уроджену властивість, що не підлягає розвитку й властиве лише одиницям, і другий погляд, що вважає, креативність нормативним процесом існуючим у кожної людини, але який розрізняється залежно від структури індивідуальності, необхідних навичок, наявності проблем, спеціального оточення, розвитку й галузі прояву. У теперішньому часі більше прихильників перебуває в другій позиції. Висока креативність особистості сприяє особистісному зростанню, що, у свою чергу, підвищує професіоналізм людини й розуміє успішність людини як фахівця.

Мета дослідження є вивчення креативності особистості.

Досягнення даної мети передбачає виконання наступних задач:

1. Вивчення й аналіз літератури, що присвячується проблемі креативності як умови професіоналізму й особистісного зростання фахівця
2. Проведення дослідження соціальної креативності
3. Проведення дослідження вербальної креативності
4. Проведення дослідження невербальної креативності
5. Виявлення різниці досліджуваних видів креативності у респондентів із різним стажем роботи.

На кожному етапі дослідження застосовувалися наступні методи:

1) Емпіричні:

- Спостереження
- Бесіда

2) Психодіагностичні:

- Методика визначення соціальної креативності особистості

- Тест невербальної креативності Торренса «завершення картинок» (Адаптація А. Н. Вороніна)

- Тест вербальної креативності С. Мідника (адаптація А. Н. Вороніна, дорослий варіант)

3) Методи математичної обробки:

- Кутове перетворення Фішера

Забезпечення вірогідності висновків і результатів дослідження здійснювалося через використання надійних і апробованих у психології методів дослідження, взаємоперевіркою результатів, одержаних різними методами, а також застосуванням методу математичної статистики, такого як кутове перетворення Фішера.

У дослідженні брало участь шістдесят чоловіків та жінок, віком від двадцяти до шестидесяти років, які працюють інженерами у двох організаціях. Також ми розподілили респондентів у дві групи, до яких увійшли працівники, що мають різний досвід роботи: 30 досліджуваних із досвідом менш ніж 7 років та 30 досліджуваних із стажем, що перевищував 7 років.

Під час нашого дослідження ми користувалися методиками, призначеними для вимірювання таких видів креативності як соціальна, невербальна та вербальна.

Друга задача нашого дослідження складалася в тому, щоб вивчити такий вид креативності, як соціальна. За результатами проведеного дослідження ми виявили певні закономірності цього явища, а саме креативність у соціальній сфері сучасного працівника має бути на більш високому рівні, щоб допомагати людині йти у прискореному темпі сьогоденних мінливих умов існування та праці. Відсутність в обох досліджуваних організаціях респондентів з низьким рівнем соціальної креативності обумовлюється, також, нестабільним політичним становищем та економічною кризою, які примушують людей, пристосовуючись до змін навколишнього середовища та задіювати власний творчий потенціал саме у соціальній сфері. Також, ми можемо зробити висновок, що соціальна креативність більш розвинена у працівників, які мають стаж роботи менше п'яти років. Дана тенденція може виникати внаслідок того, що молоді фахівці тільки-но починають створювати свою кар'єру й стикатися з різноманітними труднощами і при виконанні професійних завдань, і при будіванні кар'єри, що належним чином стимулює розвиток такого виду досліджуваної нами креативності, як соціальна. Працівники з невеликим досвідом ще охоплені ентузіазмом й охоче виявляють енергійність і оригінальність власної особистості в різноманітних життєвих ситуаціях.

Наступна задача нашого дослідження полягала у тому, щоб виявити особливості вербальної креативності. Вона розвинена менш за всі інші досліджувані нами види у працівників обох організацій. Але це не означає, що вона не важлива при здійсненні професійної діяльності. Оскільки вербальна креативність відображає словесний творчий аспект мислення людини, скрізь затребуваний в спеціальності будь-якого характеру. Тому при здійсненні заходів, призначених для розвитку креативності, треба приділити багато уваги саме цьому виду даного явища.

Таку саму ситуацію ми простежуємо за результатами дослідження невербальної креативності Торренса «Завершення картинок». Можна зробити висновок, що творчому розвитку приділяється набагато менше уваги, а також специфіка роботи, в основному, не передбачає використання образного мислення, саме це й спричинює розвиток невербальної креативності у наших респондентів саме у такому вигляді. Причому невербальна креативність у інженерів розвинена більше за невербальну, але менше за соціальну.

За методом математичної обробки Фішера, яким ми користувалися, виявилось, що між цими двома вибірками існує достовірна різниця як за соціальною ($p=0.03$), так і за вербальною ($p=0.05$) та невербальною ($p=0.01$) креативністю.

Висновки та рекомендації. Висока креативність сприяє збільшенню професіоналізму та особистісного зростання фахівців. Тому вкрай важливо заохочувати творчі досягнення майбутніх фахівців, для того, щоб перешкодити її зниження з віком, яке ми простежили під час даного дослідження. А також треба розвивати креативність осіб із тривалішим стажем, щоб збільшити продуктивність праці та завадити їх професійному виснаженню. Таким чином, однією з умов професіоналізму й особистісного зростання фахівця є високий рівень креативності особистості. Отже, для того, щоб підвищувати рівень професіоналізму й стимулювати особистісне зростання, варто сприяти розвитку творчого мислення фахівців.

Список літератури: 1. *Вайнцвайг П.* Десять заповідей творческой личности. – М.: Прогресс, 1990. – 192 с.; 2. В мире науки. М., 1992. № 11-12. С. 20.; 3. *Гнатко Н. М.* Проблема креативности и явление подражания. М.: ИП РАН, 1994. – 164 с.; 4. *Грузенберг С.О.* Психология творчости. Мінськ, 1923. – 314 с.; 5. *Дорфман Л.Я., Ковалева Г.В.* Основные направления исследований креативности в науке и искусстве// Вопросы психологии 1999 №2. 101-105 с.; 6. *Дружинін В. Н., Хазратова Н. В.* Экспериментальное исследование формирующего действия микросреды на креативность // Психологический часопис. 1994. № 4. – 48-52 с.; 7. *Квашиницький В.И.* Коммуникативная

культура учителя// Педагогическое образование в современных условиях. – Ярославль, 1997. – С. 113-114.; 8. *Крылова Н.Б.* Формирование культуры будущего специалиста: метод. пособие/Крылова Н.Б. – М., 1990. – 142 с.; 9. *Маслоу А.* Самоактуализирующаяся личность // Психология личности. Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтера, А. А. Пузыря. М., 1985. – 363 с.; 10. *Пономарьов Я. А.* Психологія творчості // Тенденції розвитку психологічної науки. М.: Наука, 1988. С. 21-25.; 11. Психологический словарь. Под редакцией В. И. Войтко – Киев.:изд. «Вища школа» 2002. – 443 с.; 12. *Торшина К.А.* Современные исследования проблемы креативности в психологии//Вопросы психологии 1998 №4123-125с.

К. В. Вергелес

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ЯК УМОВИ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ТА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ФАХІВЦЯ

У статті вивчалось значення креативності у самореалізації особистості та її самовдосконаленні в якості фахівця. Були розглянуті різноманітні види креативності, серед інженерів досліджені особливості її розвитку. Проаналізована роль даного явища в професійній культурі фахівця. Доведена необхідність розвитку творчого мислення у інженерів для стимулювання особистісного зростання та професіоналізму.

Е. В. Вергелес

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ КРЕАТИВНОСТИ КАК УСЛОВИЯ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА И ЛИЧНОСТНОГО РОСТА СПЕЦИАЛИСТА

В статье изучалось значение креативности в самореализации личности и её самосовершенствовании в качестве специалиста. Рассмотрены различные виды креативности, среди инженеров исследованы особенности её развития. Проанализирована роль данного явления в профессиональной культуре специалиста. Доказана необходимость развития творческого мышления у инженеров для стимулирования личностного роста и професіоналізма..

K. Vergeles

PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY AS CONDITIONS OF PROFESSIONALISM AND PERSONAL GROWTH OF THE SPECIALIST

In the article the role of creativity in self-realization and self-improvement of personality as a specialist was studied. Different types of creativity among engineers were examined; the features of its development were investigated. There was analyzed the role of the given phenomenon in the professional culture of the specialist. There was proved the necessity of development of creative thinking at engineers in order to stimulate the personal growth and professionalism.

Стаття надійшла до редакції 11.01.2011

УДК 378.14

Середа І.В.
м.Миколаїв, Україна

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ЗАСОБАМИ САМОВИХОВАННЯ

Одним із найважливіших завдань, що стоїть у центрі уваги педагогів усіх рівнів вітчизняної системи освіти, є формування духовності дітей і молоді як провідної якості особистості.

Значну роль у розвитку духовності особистості студентів покликані відігравати вищі навчальні заклади, зокрема, класичні університети. Адже на час навчання молоді людини в університеті припадає період найбільш інтенсивного розвитку її інтелектуальних, моральних та фізичних можливостей. У молоді людини студентського віку (17-23 роки) внаслідок її психологічних особливостей найбільш активно виявляється потреба в самовираженні, самоствердженні, самореалізації. Вона прагне самовдосконалення, саморозвитку [4]. Але в той же час молоді люди цього віку не завжди замислюються над власним життям і духовним розвитком, не володіють методами самовдосконалення, самопроекування, побудови програм власного життя і розвитку. А якщо навіть володіють у тій чи іншій мірі, не завжди використовують адекватні, оптимальні методи. Наслідок цього – невпевненість у собі, знижена самооцінка, невдоволеність собою і власним життям, бездуховність. Отже, сучасна університетська освіта має забезпечувати підготовку фахівця, не тільки здатного надавати освітні послуги, але і зорієнтованого на особистий духовний розвиток і саморозвиток, спроможного бути суб'єктом організації власної життєдіяльності.

У таких умовах розвиток духовності як провідної якості молоді людини, обґрунтування її пріоритетів і системи цінностей, що мають лягти в основу її професійного, суспільного і особистого життя, виступають основою всього процесу виховання студентів. Формування духовного світу особистос-